

провадження методу уповільненої амортизації у другій половині 90-х років. Запровадження національних бухгалтерських стандартів надало право підприємствам самостійно визначати амортизаційну політику, тобто використовувати норми амортизації та метод її нарахування відмінний від податкового. Ті підприємства, які формують власну амортизаційну політику, яка відповідає виробничим умовам використання основних фондів і, як правило, при формуванні фінансової політики та ціноутворенні збільшують суму амортизації, сплачують додаткову суму податку на прибуток. Таким чином діючи до останнього часу в Україні податкова політика по відношенню до фінансових джерел утворення основних фондів підвищувала податкове навантаження на підприємницьку діяльність. Механізм нарахування амортизації, передбачений Податковим кодексом України створює на відміну від попереднього періоду амортизаційної політики сприятливі фінансові умови для оновлення основних фондів, але разом з тим необхідно мати дієві методи контролю з боку держави за ефективним використанням амортизації на фінансування виробничих інвестицій.

Література

1. Евтушевський В.А., Ковальська К.В., Бутенко Н.В. Стратегія корпоративного управління. – К.: Знання, 2007 – С. 210.
2. Соколов М. Роль амортизації в накопленні // Економист. – 2010. – №7. – С. 47–57.
3. Закон України «Про державний бюджет на 1993 рік» від 09.04.93 р.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.96 р. №523 «Про проведення індексації балансової вартості основних фондів та

визначення розмірів амортизаційних відрахувань на повне їх відновлення у 1996–1997 роках».

5. Закон України «Про державний бюджет на 1996 рік» від 22.03.96 р. №96/96-ВР.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок визначення амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу)» від 06.09.96 р. №1075.
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.97 р.
8. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» №371–XIV від 29.12.98 р.
9. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>
10. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996–XIV.
11. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 р. №334.
12. Постанова Верховної Ради України від 27.06.95 р. №247/95–1Зр «Правила застосування Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств».
13. Литвин М.И. Амортизационные отчисления как фактор налоговой защиты коммерческой организации // Финансы. – 2002. – №4. – С. 34–35.
14. Пансков В.Г. Совершенствование амортизационной политики в контексте модернизации российской экономики // Финансы. – 2010. – №11. – С. 27–31.
15. Голикова Е.И. Рыночная экономика требует реальной модернизации амортизационной политики // Финансы. – 2010. – №9. – С. 28–32.

І.В. ГОЛОВКО,
к.е.н., АТ «Українські радіосистеми»

Методика коригування показників фінансової звітності підприємства в умовах інфляційної економіки

У статті представлено результати дослідження методологічних аспектів вимірювання впливу зміни цін та інфляції на показники фінансової звітності. Узагальнено методику розрахунку інфляційного прибутку (збитку) підприємства згідно з чинним законодавством з метою підвищення достовірності даних фінансової звітності.

Ключові слова: інфляція, зміни цін, монетарні та немонетарні статті балансу, чиста грошова позиція підприємства, інфляційний прибуток (збиток).

В статье представлены результаты исследования методологических аспектов измерения влияния изменения цен и инфляции на показатели финансовой отчет-

ности. Обобщена методика расчета инфляционной прибыли (убытка) предприятия согласно действующему законодательству с целью повышения достоверности данных финансовых отчетов.

Ключевые слова: инфляция, изменение цен, монетарные и немонетарные статьи баланса, чистая денежная позиция предприятия, инфляционная прибыль (убыток).

The article presents the results of research of methodological aspects of measurement of influence of prices changes and inflation on indicators of the financial reporting. The design procedure of the inflationary is generalised have arrived enterprise (loss) agrees the current legisla-

tion for the purpose of increase of reliability of figures of the financial reports.

Постановка проблеми. Інфляційні процеси, що об'єктивно притаманні ринковій економіці, поступово приводять до зміни цін на окремі товари, роботи та послуги. Під впливом цих чинників вартісні характеристики об'єктів, визнаних у бухгалтерському обліку та відображених у фінансовій звітності, можуть з часом втрачати свою достовірність. Тому з позицій реальності репрезентація діяльності об'єктів господарювання або фінансово-економічних операцій завжди відносна. Об'єктивні і суб'єктивні причини недостовірності, певної ентропії, а інколи й анігіляції інформації на рівні підприємств, як правило, призводять до викривлення звітних даних, а звідси необґрунтованість та некоректність прагматичних управлінських рішень на всіх рівнях.

Історична собівартість активів підприємства в певні періоди часу значно відхиляється від їхньої справедливої вартості, що вимагає періодичних переоцінок. У більшості країн основні фінансові звіти складаються на основі історичної собівартості без урахування змін загального рівня цін або зростання конкретних цін на утримувані суб'єктом господарювання активи (крім тих випадків, коли основні засоби та інвестиції можна переоцінити). Проте деякі суб'єкти господарювання подають основні фінансові звіти, базовані на поточній собівартості, яка відображає вплив змін конкретних цін на утримувані активи. В умовах гіперінфляції фінансові звіти, незалежно від того, чи базуються вони на підході за історичною або поточною собівартістю, корисні лише тоді, коли вони виражені в одиниці виміру, яка діє на дату складання балансу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку, складання та аналізу фінансової звітності з урахуванням зміни цін та інфляції в процесі реалізації заходів із системного управління підприємством на сучасному етапі розвитку економіки України досліджувалися в працях таких вітчизняних науковців, як Р.С. Коршикова [1], С.Ф. Голов, В.М. Костюченко [2], Є.В. Калюга [3], М.Р. Лучко, М.Я. Остап'юк [4], та закордонних фахівців, серед яких М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера [5], В.В. Ковальов [6], Л.Т. Гиляровська [7]. Однак проведені дослідження носять дещо спеціалізований, фрагментарний характер, оскільки їх було присвячено окремим аспектам даної проблематики: або методам вимірювання інфляції, або методиці обліку зміни цін, або науково-практичним підходам до трансформування показників фінансової звітності під впливом проявів знецінення грошей.

На нашу думку, для забезпечення достовірною інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів про фінансовий стан і діяльність суб'єкта господарювання і комплексної реалізації інформаційної функції бухгалтерського обліку питання вимірювання, вартісної оцінки, відображення в обліку та звітності таких специфічних обставин господарювання як зміна цін та інфляція мають системно досліджуватися через

призму їх економічної сутності та з урахуванням завдань і принципів обліку та звітності. Тільки у такий спосіб можна забезпечити належний вплив обліку, аналізу та звітності на процеси управління фінансово-господарською діяльністю підприємства в сучасних економічних умовах.

Метою даної **статті** є модифікація методів коригування показників фінансової звітності підприємства з метою проведення прагматичних досліджень по узагальненню наявного наукового і практичного матеріалу з проблем усунення викривлення інформації у фінансовій звітності підприємницьких структур в умовах інфляційної економіки для створення методологічного апарату, який би слугував базою або відправною точкою для подальших конкретних розрахунків.

Виклад основного матеріалу. Індикатором необхідності зміни масштабу оцінки в бухгалтерському обліку є саме зміна ринкових цін на активи. Зміни цін впливають на рівень вартості придбаних і проданих підприємством активів, що відбувається на рівні витрат і доходів підприємства, а отже і фінансового результату діяльності.

На сьогодні, зважаючи на оптимістичні офіційні прогнози щодо стабільності української гривні, більшість населення намагається тримати свої збереження в євро, американських доларах або вкладати кошти у нерухомість, що є основним об'єктом інвестування в умовах слабкої розвиненості українського фондового ринку. Відсоткові ставки по кредитах, починаючи з іпотеки і закінчуючи побутовими приладами, нараховуються за цінами, що мають компенсувати очікуване зниження купівельної спроможності місцевої валюти протягом періоду кредитування незалежно від величини цього періоду тощо.

Існують різні точки зору щодо характеристик гіперінфляції. Так, згідно з МСБО 29 до країн з гіперінфляційною економікою треба відносити такі, в яких:

- більшість населення прагне зберігати свої заощадження в негрошовій формі або у відносно стабільній іноземній валюті;
- населення в цілому розглядає грошові суми не з позицій місцевої валюти, а з позицій щодо стабільної іноземної валюти;
- продаж і купівля в кредит провадяться за цінами, які мають компенсувати очікуване зниження купівельної спроможності місцевої валюти протягом періоду кредитування незалежно від величини цього періоду;
- процентні ставки, заробітна плата й ціни пов'язані з індексом цін;
- накопичена або сукупна інфляція за три роки наближається або перевищує 100% [9].

У світовій обліково-аналітичній практиці відомо декілька підходів до вирішення проблеми вірогідності оцінки показників фінансової звітності в умовах інфляції; серед них: нехтування інфляцією при обліку, перерахунки по відношенню до стабільної валюти, переоцінювання об'єктів бухгалтерського обліку в грошові вимірники однакової купівельної спроможності (метод GPL – General Price Level Accounting або GPP – General Purchasing Power), переоцінювання об'єктів бухгал-

терського обліку в теперішню вартість (метод CVA – Current Value Accounting або CCA – Current Cost Accounting) та ін.

В Україні П(С)БО–22 «Вплив інфляції» передбачено порядок коригування фінансової звітності, яка оприлюднюється, на вплив інфляції та загальні вимоги до розкриття інформації про неї у примітках до фінансової звітності. Згідно з цим стандартом «Показники річної фінансової звітності підприємства за умови досягнення значення кумулятивного приросту інфляції 90 і більше відсотків підлягають коригуванню із застосуванням коефіцієнта коригування...» [10].

Якщо інфляція вимірюється як приріст загального рівня цін, то нагромаджена інфляція за три роки [10] має дорівнювати 100% (отже, її темп зростання за ці роки має становити 20%), тобто щомісячний темп росту цін при такій умові має бути 101,94%, а середньорічні темпи зростання протягом трьох років не мають перевищувати 25% (за умовами

П(С)БО 22–22,5%). Однак щомісячні темпи зростання індексу споживчих цін (ІСЦ) (consumer price index – CPI), що у світовій практиці є найбільше використовуваним показником рівня інфляції, в Україні часто перевищують рівень 101%, що підтверджується рис. 1, 2.

Оскільки впродовж багатьох десятиріч обліково–аналітичний і фінансовий напрями в науці в нашій країні мали свою специфіку, економіка України протягом багатьох років характеризувалася відносно високим рівнем інфляції, і, незважаючи на те, що існуючий порядок коригування фінансової звітності на вплив інфляції прописаний у національних стандартах (П(С)БО 22), питання гармонізації методик, змістовного наповнення і когуненцію коригування показників фінансової звітності за умов інфляції з міжнародно визнаними емпіричними підходами дотепер є актуальними і потребують певної алгоритмізації.

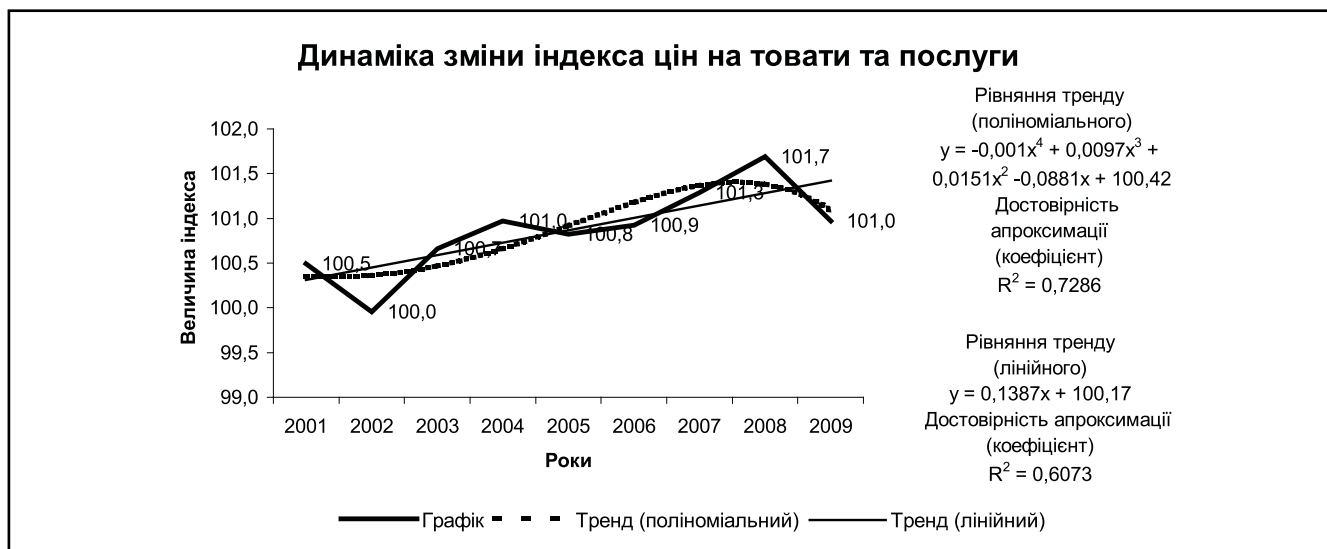

Рисунок 1. Динаміка зміни індексу цін на товари та послуги в 2001–2009 роках

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

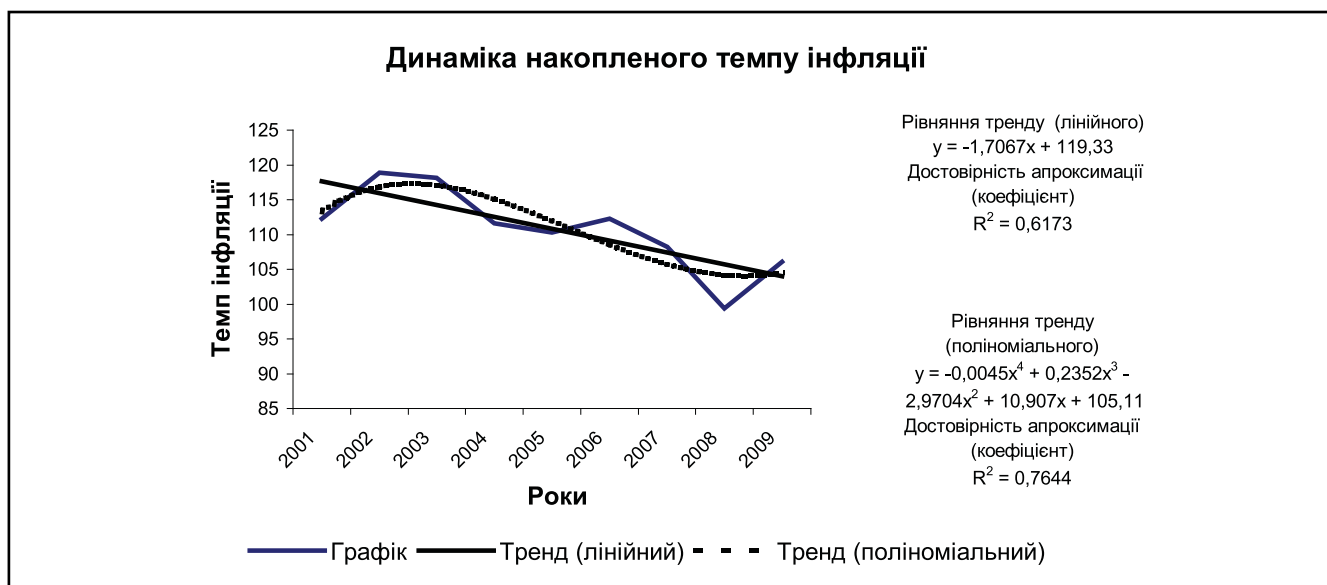

Рисунок 2. Динаміка накопленого темпу інфляції в 2001–2009 роках

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Але практичне застосування методик, їх алгоритмізація і подальше створення програмного продукту потребує додаткового розгляду питань щодо:

- вибору методів перерахування показників фінансової звітності на рівень інфляції;
- вибору методів і показників виміру інфляції;
- розрахунку коефіцієнтів коригування показників фінансової звітності.

Вирішення першого питання має найбільш суттєве значення тому, що від вибору методу коригування фінансових показників суттєво залежить достовірність результатів аналізу і відповідно обґрунтованість висновків за його результатами. Залежно від обраної бази коригування виділяють два напрями коригування показників звітності – інфлювання і дефлювання. Так, у випадку використання фактичної вартості звітного періоду (як це і передбачено в МСБО 29) перераховуються показники звітності попередніх періодів. Подібну практику називають інфлюванням, тому що при її застосуванні необхідно «накласти» на показники звітності попередніх періодів інфляційне зростання. Обернена процедура інфлюванню, коли усунення інфляційних перекозень показників досягається шляхом приведення їх до єдиної вартісної оцінки, яка відповідає рівню цін деякого попереднього періоду, тобто застосування фактичної вартості базового періоду в якості основи фінансової звітності, називають дефлюванням. Звісно, що подальша розробка алгоритмів перерахунку показників звітності буде залежати від обраної бази порівняння.

Дискурсивну структурну схему проведення коригування фінансової звітності підприємства за умов інфляційної економіки наведено на рис. 3 [5].

При вирішенні другої задачі практичної реалізації методів коригування фінансової звітності в умовах інфляції, яка пов'язана зі знаходженням величини індексу цін, доцільного для використання в перерахуванні показників звітності, як

правило, у світовій практиці використовуються два індекси: агрегатний індекс Пааше та індекс Ласпейреса.

Аналіз зарубіжних аналетів з питань коригування фінансової звітності свідчить, що переважна більшість авторів пропонують для цілей коригування використовувати модель обліку в постійних цінах (GPP), а в рамках цієї моделі як індекс інфляції застосовувати ІСЦ. Результати апробації доводять, що це найменш складний і найменш трудомісткий варіант коригування показників фінансової звітності, що базується на використанні доступної інформації про рівень інфляції і відповідає реальній економічній дійсності, а тому може бути досить легко впроваджений у практику обліково-аналітичної роботи.

Третє питання, що потребує деякого уточнення, стосується визначення коефіцієнтів коригування і пов'язане, головним чином, з розрахунком середніх індексів інфляції за період, зокрема середнього за звітний період рівня ІСЦ. Звісно, що дефінітивною формулою для визначення середнього значення ІСЦ є формула середньої геометричної величини, оскільки саме вона дозволяє розрахувати середню величину при заміні індивідуальних величин ознаки і збереженні незмінним добутку індивідуальних величин.

На сьогодні у світовій практиці існують три основних методи корегування впливу зміни цін на показники фінансової звітності підприємства, в основі яких закладено динаміку рівня цін і які прописані у МСФЗ № 15. Ці методи ґрунтуються на таких моделях обліку:

1) загальної купівельної спроможності (або модель обліку в постійних цінах), що передбачає оцінку об'єктів бухгалтерського обліку в грошових одиницях однакової купівельної спроможності (General Purchasing Power – GPP або General Price Level – GPL);

2) поточної вартості (або модель обліку в поточних цінах), що передбачає переоцінку об'єктів бухгалтерського обліку до рівня поточної (ринкової) вартості (Current Value Accounting – CVA або Current Cost Accounting – CCA);

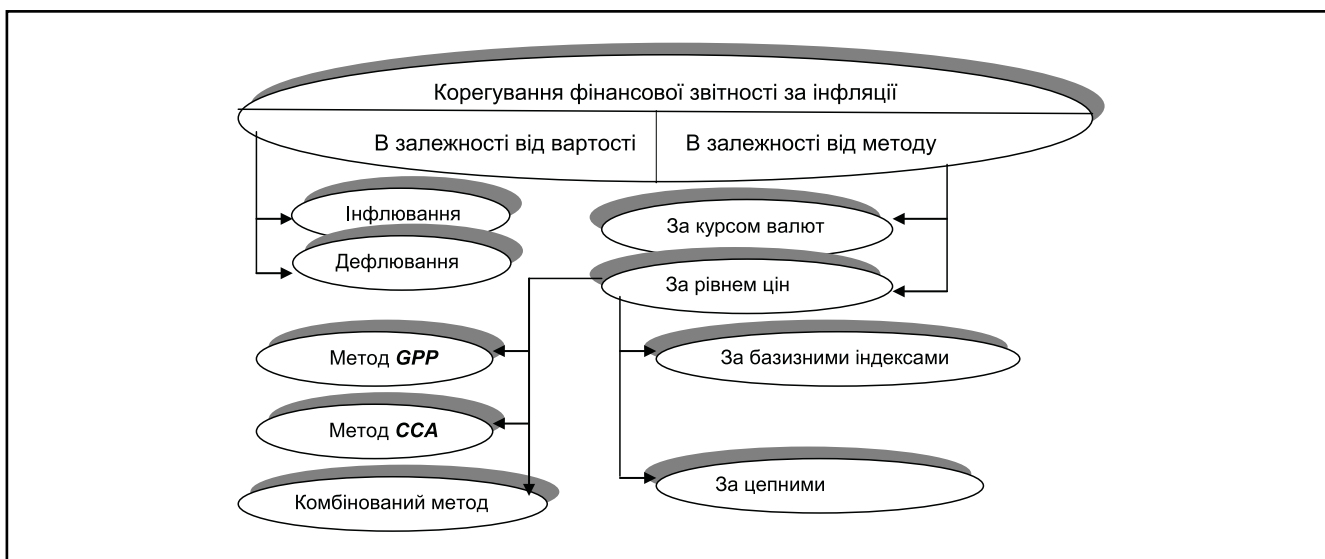

Рисунок 3. Структурно-логічна схема алгоритму проведення коригування фінансової звітності підприємства в умовах інфляційної економіки

З) комбінований – поєднує риси перших двох.

Модель обліку в постійних цінах (GPP) ґрунтується на застосуванні загального індексу цін до періодичного перерахування показників звітності з урахуванням зміни купівельної спроможності грошової одиниці. Базою даної моделі є концепція фінансової природи капіталу. Основною метою коригування за методом GPP є приведення фінансової звітності до однакових одиниць купівельної спроможності. При цьому не враховується динаміка цін за окремими складовими активів і пасивів. Послідовність коригування показників фінансової звітності методом GPP представлено на рис. 4.

При використанні GPP на індекс інфляції коригуються негрошові статті балансу (за винятком нерозподіленого прибутку та будь-яких сум дооцінки). Формула такого коригування при перерахуванні показників фінансової звітності (інфлювання) має вигляд:

$$\alpha_i^1 = \alpha_i \times I_p \quad (i, p = \overline{1, n}), \quad (1)$$

де α_i^1 – скориговане (перераховане) значення показника в i -му періоді, n – кількість періодів; α_i – первісне значення показника в i -му періоді; I_p – індекс цін звітного періоду в порівнянні з i -м періодом.

При коригуванні показників фінансової звітності потрібно враховувати час постановки на облік майна підприємства, виникнення витрат тощо. У зв'язку з цим необхідно перетворити формулу (1) згідно з третьою основною властивістю індексів, а саме – тесту кружного випробування, який полягає в тому, що якщо побудовано деякий індекс для періоду i при базисному періоді $i-1$ і для періоду $i-1$ при базисному

періоді $i-2$, то індекс $I_{i/i-2}$, що базується на проміжних порівняннях, має співпадати з індексом, отриманим при безпосередньому порівнянні i і $i-2$, тобто

$$I_{i/i-1} \times I_{i-1/i-2} = I_{i/i-2}, \quad (2)$$

а звідси і справедливість наступної залежності індексів:

$$I_{i/i-1} = \frac{I_{i/i-2}}{I_{i-1/i-2}} \quad (3)$$

Таким чином, формула коригування показників фінансової звітності методом інфлювання матиме вигляд

$$\alpha_i^K = \alpha_i \times \frac{I_{P_b}^{36}}{I_{P_b}^{36}}, \quad (4)$$

де $I_{P_b}^{36}$ – індекс цін звітного періоду в порівнянні з базисним періодом; $I_{P_b}^{36}$ – індекс цін минулого періоду в порівнянні з базисним періодом.

Формула перерахунку показників звітності в ціни попереднього періоду за методом дефлювання така:

$$\alpha_i^{Knom} = \frac{\alpha_i^{nom}}{I_p}, \quad (5)$$

де α_i^{Knom} – скориговане значення показника поточного звітного періоду; α_i^{nom} – початкове значення показника поточного звітного періоду; I_p – індекс цін звітного періоду в порівнянні з попереднім періодом (базою).

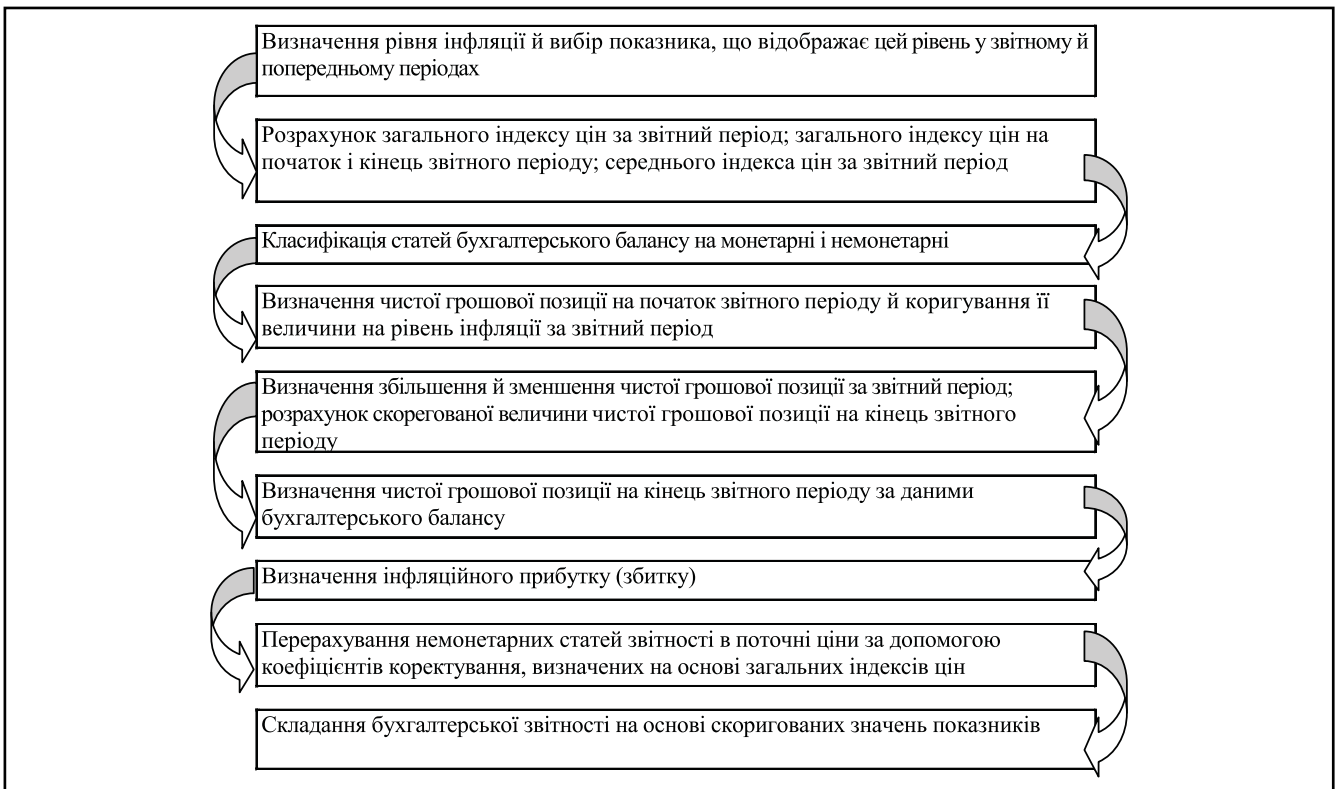

Рисунок 4. Алгоритм коригування показників фінансової звітності методом GPP

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для процедури інфлювання метод GPP у загальному виді може бути представлений за допомогою наступних перетворень моделі, які відображають рівність підсумків активу і пасиву бухгалтерського балансу, складеного на звітну дату попереднього звітного періоду:

$$АНМ + АМ = ВК + ЗК \quad (6)$$

де АНМ – немонетарні активи; АМ – монетарні активи; ВК – власний капітал; ЗК – залучені кошти.

Відповідно до методу GPP коригуванню підлягають немонетарні статті активу й пасиву. Використовуючи формулу (1), маємо:

$$АНМ \times (1 + r) + АМ = ВК \times (1 + r) + ЗК + (АНМ - ВК) \times r, \quad (7)$$

де r – індекс інфляції.

Формула (6) дозволяє вивести таку рівність:

$$АНМ - ВК = -(АМ - ЗК), \quad (8)$$

звідки:

$$АНМ \times (1 + r) + АМ = ВК \times (1 + r) + ЗК - (АМ - ЗК) \times r, \quad (9)$$

або

$$\begin{aligned} A + АНМ \times r &= A + ВК \times r - (АМ - ЗК) \times r, \\ АНМ \times r &= ВК \times r - (АМ - ЗК) \times r, \end{aligned} \quad (10)$$

де A – величина активу вихідного бухгалтерського балансу.

Суми в балансі, які ще не виражені в одиниці виміру, що діє на дату балансу, перераховуються із застосуванням загального індексу цін. Монетарні статті не перераховуються, оскільки вони вже виражені в одиниці виміру на дату балансу.

Таблиця 1. Групування монетарних та немонетарних статей активу і пасиву балансу*

№з/п	Немонетарні активи та пасиви	Рядок балансу	Монетарні активи та пасиви	Рядок балансу
Активи				
1	Нематеріальні активи	010	Довгострокові фінансові інвестиції	045
2	Незавершене будівництво	020	Довгострокова дебіторська заборгованість	050
3	Основні засоби	030	Відстрочені податкові активи	070
4	Довгострокові біологічні активи	035	Векселі одержані	150
5	Довгострокові фінансові інвестиції	040	Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги	160
6	Інші необоротні активи	080	Дебіторська заборгованість за розрахунками:	
7	Виробничі запаси	100	– з бюджетом	170
8	Поточні біологічні активи	110	– з нарахованих доходів	190
9	Незавершене виробництво	120	– із внутрішніх розрахунків	200
10	Готова продукція	130	Інша поточна дебіторська заборгованість	210
11	Товари	140	Поточні фінансові інвестиції	220
12	Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	180	Грошові кошти та їх еквіваленти	230, 240
			Інші оборотні активи	250
13	Витрати майбутніх періодів	270		
14	Необоротні активи та групи вибуття	275		
Пасиви				
15	Статутний капітал	300	Забезпечення виплат персоналу	400
16	Пайовий капітал	310	Довгострокові кредити банків	440
17	Додатковий вкладений капітал	320	Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450
18	Інший додатковий капітал	330	Відстрочені податкові зобов'язання	460
19	Резервний капітал	340	Інші довгострокові зобов'язання	470
20	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	Короткострокові кредити банків	500
21	Неоплачений капітал	360	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510
22	Вилучений капітал	370	Векселі видані	520
23	Інші забезпечення	410	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530
24	Цільове фінансування	420	Поточні зобов'язання за розрахунками:	
			– з бюджетом	550
25	Поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів	540	– з позабюджетних платежів	560
			– зі страхування	570
26	Доходи майбутніх періодів	630	– з оплати праці	580
27			– з учасниками	590
28			– із внутрішніх розрахунків	600
29			Інші поточні зобов'язання	610

* Щодо таких статей, як «Доходи майбутніх періодів», «Забезпечення виплат персоналу», «Витрати майбутніх періодів» та деяких інших віднесення їх до монетарних або немонетарних активів має здійснюватися на підставі попереднього аналізу умов їх виникнення та визнання за даними бухгалтерського обліку.

Деякі немонетарні статті відображаються за сумами, що діють на дату балансу, такими як чиста вартість реалізації та ринкова вартість, тому вони не перераховуються. Усі інші немонетарні активи і зобов'язання перераховуються. Більшість немонетарних статей відображаються за їхньою собівартістю або собівартістю за вирахуванням амортизації; таким чином, вони виражені в сумах, що діють на дату їх придбання. Перерахована собівартість кожної статті або її собівартість за вирахуванням амортизації визначається шляхом застосування змін загального індексу цін до її історичної собівартості і накопиченої амортизації, починаючи з дати придбання до дати балансу. Отже, основні засоби, інвестиції, запаси сировини і товарів, гудвіл, патенти, торгові марки та подібні активи перераховуються з дати їх придбання. Запаси частково готової та готової продукції перераховуються з дати понесення витрат на придбання та переробку [9].

У зв'язку з цим потребують подальшої деталізації показники монетарних та немонетарних статей активу і пасиву балансу (табл. 1).

Скоригована на індекс інфляції r величина немонетарних активів (AHM) становить дохід підприємства від збільшення вартості активів (а не від їх використання) і являє собою показник, який в зарубіжній літературі називають holding gain.

Величина інфляційного прибутку (збитку) при застосуванні методу GPP залежить від співвідношення величин монетарних активів і позикового капіталу й визначається за формулою

$$\Pi(З)_i = (ЗК - AM) \times r. \quad (11)$$

Різниця між монетарними активами (AM) і монетарними пасивами являє собою чисту грошову (монетарну) позицію ($ЧМП$), в іноземній літературі – *net monetary position (NMP)*, величина якої додатна при перевищенні монетарних активів над монетарними пасивами і від'ємна у протилежній ситуації.

Як видно з формули (11), в інфляційній економіці підприємству вигідно, щоб його чиста грошова позиція була негативною, тобто його грошові зобов'язання в національній валюті перевершували грошові активи, оскільки саме це перевищення й становить базу розрахунку величини інфляційного прибутку підприємства. Таким чином, формула для розрахунку інфляційного прибутку (збитку) для методу GPP може бути записана в такому вигляді:

$$\Pi(З)_i = -ЧМП \times r = -ЧМП (I_p - 1) = ЧМП - ЧМП^K, \quad (12)$$

де $ЧМП$ – величина чистої монетарної позиції, розрахована за даними бухгалтерського балансу; $ЧМП^K$ – скоригована на рівень росту цін величина чистої монетарної позиції.

Слід зазначити, що перерахований відповідно до наведеної вище моделі GPP бухгалтерський баланс хоча й відображає зміну вартості немонетарних статей активу й пасиву, однак не дає диференційованої оцінки їх реальної ринкової вартості на конкретний момент. Однак положення МСФЗ 29 дають можливість врахувати таку диференціацію шляхом використання правила нижчої оцінки (lower of cost or market), відповідно до якого негрошові статті ба-

лансу оцінюються й відображаються за найменшою вартістю – можливою ринковою вартістю реалізації або скоригованої собівартості. За можливу ринкову вартість реалізації береться чиста вартість можливої реалізації (*net realizable value ~ NRV*), яка розраховується як різниця між можливими значеннями ціни продажу та витрат на реалізацію за звичайних умов здійснення продажу.

Модель обліку в поточних цінах (CCA) є більш точною, оскільки спрямована на перерахування показників фінансової звітності виходячи із цін продажу і формування поточних оцінок статей за перерахованими вартостями активів і пасивів підприємства з врахуванням їх реальної ринкової вартості на поточний період. Таким чином, коригування статей балансу проводиться за індексами цін, розрахованими за конкретними позиціями активів і пасивів. Рівень таких часткових індексів цін може значно відхилитися від загального індексу цін. Тому даний метод коригування доцільно застосувати у випадку, коли вартісна оцінка різних позицій активу й пасиву змінюється неоднаково. Послідовність розрахунку при цьому аналогічна описаній вище методиці GPP .

Під час застосування моделі CCA однією з нагальних проблем є визначення поточної вартості активів. Так, Стандарти фінансового обліку США (*FASB Statement 89 «Financial Reporting and Changing Prices»*) рекомендують виділяти поточну вартість на «вході» і на «виході» системи оцінки, тобто в момент постановки на облік і в момент списання. За поточну вартість на «вході» пропонують використовувати відновлену вартість (*cost of replacement or reproduction – RECO*), що являє собою величину поточних витрат на відшкодування активу. На «виході» за поточну вартість активів приймають чисту вартість можливої реалізації (*net realizable value – NRV*) або поточну дисконтовану вартість об'єкта (*discounted future cashflow*).

У загальному виді модель коригування бухгалтерського балансу методом CCA можна представити наступним рівнянням:

$$A + \sum_{i=1}^n AHM_i \times r_i = BK + 3K + \sum_{i=1}^n AHM_i \times r_i, \quad (13)$$

де AHM – величина i -го немонетарного показника активу вихідного бухгалтерського балансу; r_i – індекс інфляції (приріст рівня цін) i -го немонетарного показника активу вихідного бухгалтерського балансу, коефіцієнт; n – число немонетарних показників активу вихідного бухгалтерського балансу.

Сума скоригованих на приріст цін ($\Delta \psi_i$) величин немонетарних активів (AHM_i) являє собою дохід організації від збільшення вартості активів (holding gain), розрахований за методикою CCA . У цьому випадку інфляційний прибуток, отриманий підприємством, становитиме:

$$\Pi(З)_i = \sum_{i=1}^n AHM_i \times \Delta \psi_i. \quad (14)$$

Необхідно відмітити, що методики GPP і CCA містять деякі дискусійні положення. Так, визнається недоцільним коригу-

вання довгострокових немонетарних статей балансу (long-term nonmonetary items). При цьому одним із можливих напрямів коригувальних процедур є лише коригування статей активів і пасивів, включених в оборотний капітал компанії. Відповідно до іншої концепції вважається неправомірним проведення коригування статей активу в тому розмірі, у якому вони фінансуються за рахунок позикового капіталу. В цьому випадку при застосуванні методу *ССА* модель проведення корегувальних процедур може бути представлена наступним рівнянням:

$$\left(1 - \frac{BK}{BK + 3K}\right) \times \sum_{i=1}^n AHM_i \times (1 + \Delta\psi_i) + \frac{BK}{BK + 3K} \times \times AHM + AM = A + \left(1 - \frac{BK}{A}\right) \times \sum_{i=1}^n AHM_i \times \Delta\psi_i. \quad (15)$$

Як видно з формули (15), коригуванню піддається частина немонетарних активів, що відповідає питомій вазі власного капіталу в загальній величині капіталу підприємства.

Комбінований метод коригування фінансової звітності припускає застосування загального індексу цін для перерахування величини власного капіталу та індивідуальних індексів цін для перерахування вартості немонетарних статей активу. Модель проведення коригувальних процедур комбінованим методом може бути отримана шляхом наступних перетворень:

$$\sum_{i=1}^n AHM_i \times (1 + \Delta\psi_i) + AM = BK \times (1 + \Delta\psi) + 3K + \sum_{i=1}^n AHM_i \times \Delta\psi_i - 3K \times \Delta\psi \quad (16)$$

Виразивши з формули (6) величину власного капіталу і провівши додаткові групування показників, одержуємо:

$$\sum_{i=1}^n AHM_i \times (1 + \Delta\psi_i) + AM = BK \times (1 + \Delta\psi) + 3K + \sum_{i=1}^n AHM_i \times (\Delta\psi_i - \Delta\psi) - AM - 3K \times \Delta\psi \quad (17)$$

Отримана формула являє собою модель коригування статей бухгалтерського балансу комбінованим методом. Як видно із цієї моделі, прибуток, отриманий у результаті інфляції, становить:

$$\Pi(3)_t = \sum_{i=1}^n AHM_i \times (\Delta\psi_i - \Delta\psi) - (AM - 3K) \times \Delta\psi \quad (18)$$

або

$$\Pi(3)_t = \sum_{i=1}^n AHM_i \times (1 + \Delta\psi_i) + AM - 3K - BK \times (1 + \Delta\psi) = \mathcal{C}A_{ССА} - \mathcal{C}A_{GPP}, \quad (19)$$

де $\mathcal{C}A_{ССА}$ величина чистих активів (net assets) у поточних цінах (метод *ССА*); $\mathcal{C}A_{GPP}$ – величина чистих активів (net assets) із точки зору загальної купівельної спроможності (метод *GPP*).

Завершує коригування показників бухгалтерського балансу розрахунок скоригованої величини нерозподіленого прибутку минулих років, як різниці скоригованих значень валюти балансу й інших статей пасиву.

Висновки

В умовах інфляції збільшення ціни підприємства обумовлено зростанням його власного капіталу та інфляційним прибутком. Інфляційний прибуток може бути розрахований як сума прибутку, обумовленого ростом цін на немонетарні активи, і прибутку, що дорівнює величині негативної чистої грошової позиції (тобто прибутку, що виникає через перевищення грошових зобов'язань у національній валюті над монетарними активами). Інфляційний прибуток являє собою різницю чистих активів як поточної вартості (тобто поточних активів, розрахованих за методикою *ССА*) і чистих активів за загальною купівельною спроможністю (тобто чистих активів, розрахованих за методикою *GPP*).

Таким чином, коригування показників фінансової звітності на рівень інфляції методом *GPP* дозволить визначити величину інфляційного прибутку і дає можливість оцінити з урахуванням розрахованої суми інфляційного прибутку значення нерозподіленого прибутку як звітного, так і минулих років. У результаті проведеного коригування підвищиться ступінь вірогідності, порівнюваності, надійності та інформативності показників бухгалтерської звітності, що призведе до більш достовірних результатів аналізу фінансової звітності, підсилить наукову обґрунтованість управлінських рішень за його результатами. Крім того, в подальших дослідженнях за допомогою економіко-математичного апарату, відповідного програмного забезпечення та ПЕОМ, вирішення питань коригування показників фінансової звітності підприємства в умовах інфляційної економіки дозволять не тільки доповнити стандартні бухгалтерські програми алгоритмами для забезпечення користувачів достовірною інформацією, а і використовувати їх для об'єктивного аналізу фінансово-економічного стану підприємства.

Література

1. Коршикова Р.С. Вплив інфляції на фінансову звітність підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – №12. – \3. Каляга Є.В. Проблеми забезпечення достовірності фінансової звітності із врахуванням впливу інфляції // Вісник податкової служби України. – 2001. – №21. – С. 46–52.
2. Лучко М., Остап'юк М. Бухгалтерський облік в умовах інфляції // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – №1 – С. 11–14.
3. Мэтьюс М.Р., Перера М.Х.Б. Теория бухгалтерского учета: Учебник / Пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М.: Аудит ЮНИТИ, 1999. – С. 329–373.
4. Соколов Я.В. Корректировка показателей бухгалтерской отчетности в условиях инфляции // Бухгалтерский учет. – 1999. – С. 88–98.
5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 560 с.
6. Экономический анализ: Учебник для вузов / Под ред. Л.Т. Гиляровской. – М.: ЮНИТИ–ДАНА, 2004. – С. 409–445.

9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» // www.minfin.gov.ua/document/92442/MCBO_29.pdf.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 «Вплив інфляції». Наказ Міністерства фінансів України №147 від 28.02.2002 р.

Г.О. УС,

к.т.н., доцент, Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

Адаптивне управління декларативними знаннями в змішаній інтелектуальній системі підприємства

Здійснено аналіз проблем управління знаннями з точки зору взаємодії менеджерів компаній та програмних засобів з використанням агентоорієнтованих моделей у бізнес-процесах, пов'язаних із етапами життєвого циклу знань. Пропонуються підходи до побудови адаптивних систем управління знаннями.

Ключові слова: знання, адаптація, сприйняття інформації, мультиагентні системи, архітектура СУЗ, бізнес-процеси СУЗ.

Осуществлен анализ проблем управления знаниями с точки зрения взаимодействия менеджеров компаний и программных средств с использованием агентоориентированных моделей в бизнес-процессах, связанных с этапами жизненного цикла знаний. Предлагаются подходы к построению адаптивных систем управления знаниями.

Ключевые слова: знания, адаптация, восприятие информации, мультиагентские системы.

The analysis of problems of knowledge management is made in terms of interaction between managers and software using agent-based models in business-processes which are related to life cycle stages of knowledge. Approaches for building adaptive systems, knowledge management are offered.

Новизна концепції управління знаннями (УЗ) полягає в принципово відмінному від інформаційного менеджменту завданні – накопичувати не розрізнену інформацію, а знання, тобто закономірності і принципи, що дозволяють вирішувати реальні виробничі та бізнес – завдання. При цьому важливу частку складають «невидимі» знання, що належать фахівцям. Таким чином, персонал підприємств є невід'ємною складовою корпоративної системи знань; цей персонал поділяється на групи користувачів та виконує ролі: менеджерів, експертів, операторів, ОПР (людей, що приймають рішення). Групи бізнес-процесів системи управління знаннями (СУЗ) охоплюють технології доступу до інформації, спільну роботу, системи управління контентом. Оскільки знання не може передаватися як об'єкт через те, що знання є результатом інтерпретації інформації в певному контексті, слід говорити про асиміляцію знань: знання не переда-

ється, а відтворюється інтелектом людини при надходженні інформації – відповідно до вихідних знань, досвіду, цінностей персоналу.

Постановка проблеми. В сучасній економічній діяльності опрацювання даних, що є носіями знань, необхідно охоплює програмно-технічні засоби інформаційних технологій. Персонал підприємств (ОПР – як узагальнення менеджерів усіх рівнів управління) виконує свої функції, діючи в деякому корпоративному інформаційному середовищі. Для того, щоб таке середовище забезпечувало інформаційні технології управління знаннями підприємства, необхідно будувати його на основі вимог до систем управління знаннями, або СУЗ. У даній роботі автор розглядає питання побудови моделей та розробки методів тих елементів СУЗ, що призначені для підтримки інформаційного обміну персоналу з деяким «корпоративним інтелектуальним середовищем», що є сховищем знань корпорації, представлених як на матеріальних носіях, так і знаннями ОПР.

Для моделювання та побудови деякої системи для забезпечення інформаційної взаємодії людського інтелекту з компонентами інформаційної системи природно ставити завдання симулювати такі умови і способи спілкування, які є звичними для людини: необхідно моделювати інтелектуальну діяльність людей, що спілкуються з метою обміну та опрацювання знань. Створення систем спілкування продовжує залишатись актуальною темою досліджень в межах низки наук, в тому числі тих, що входять або забезпечують напрям «управління знаннями» [1]. Головною гіпотезою роботи є припущення про можливість побудови такої моделі взаємодії агентів, що складають «колектив» носіїв знань корпорації, до якого належать носії як людського, так і «машинного» інтелекту системи управління знаннями. Такі агенти мають забезпечити головні функції СУЗ: пошук, здобуття; цілеспрямовану зміну стану знань агента та моніторинг стану; класифікацію, трансформацію, забезпечення доступності знань; розповсюдження та обмін знаннями; використання знань в бізнес-процесах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Системи управління знаннями використовують інформаційні тех-